

О. Д-р Г. КОСТЕЛЬНИК

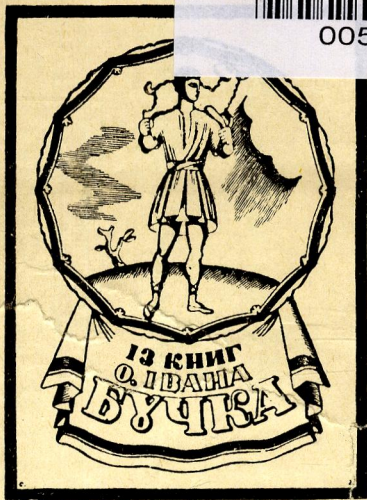
МОЙСЕЙ
ВЕРНИГОРА

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00555276 (U)

I 7 5 7 .

о. Д-р Г. КОСТЕЛЬНИК

МОЙСЕЙ ВЕРНИГОРА

УКРАЇНСЬКИЙ ВАЛААМ

Андр. си. Би. укр-1934

2
Работи

Л Ъ В І В

Львів. Бібліотека
АН УРСР

1 9 3 4

З друкарні Вид. С-ки „Діло“, Львів, Ринок 10.

Накладом о. Івана Яцкова.

10
о. Д-р Г. КОСТЕЛЬНИК

МОЙСЕЙ ВЕРНИГОРА

УКРАЇНСЬКИЙ ВАЛААМ

~~22.287.~~

Л Ь В І В

1 9 3 4

.....

З друкарні Вид. С-ки „Діло“, Львів, Ринок 10.
Накладом о. Івана Яцкова.

Э 391.224

дописати

ВІДБИТКА З ЩОДЕННИКА „ДІЛО“.

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 2906

Замовляти можна: Д. Хомяк, Львів, Ринок ч. 10.

І.

СПІР ПРО ВЕРНИГОРУ.

З Вернигори поляки і в своїй літературі і в малярстві (образ Матейка) зробили велику постать — звязану з своїм історичним життям та з своїми аспіраціями. Віщун Мойсей Вернигора, простий український козак з лівобережної України, ще перед розбором Польщі мав передсказати три розбори Польщі та її дальшу історію з перспективи її змагань до самостійности, аж до її воскресення. Ясна річ, що польські письменники XIX-го віку, бачучи, що сповнилося віщування Вернигори про три розбори Польщі та про Наполеона, набирали тим більшого довіря до слів про воскресення Польщі і то в її „давніх границях“ — та закривали себе й свій нарід до витревалости в змаганнях за визволення. Про Вернигору писали: **Сев. Гощинський** (його поема про Вернигору, написана 1820 і 1829 р., пропала в часі польського повстання 1831 р.), **Мих. Чайковський** („Вернигора вещь українські, повесць гісторична з року 1768“, вид. в Парижі 1838 р.), **Л. Семенський** („Тши вещьби“, Париж 1841), **Ю. Словацький** (згадує Вернигору в ріжних поемах), **Ст. Виспянський** („Веселе“, 1901); **Лелевель** у „Патріоті“ 1830 р. видрукував „Пророцтва Вернигори“ і подав вістки про історію його життя (такі вістки подали також М. Чайковський та Сев. Гощинський).

Польські письменники зробили з Вернигори **політичну особу**, що ніби полюбив шляхту душею і тілом, був прихильником барської конфедерації і навіть її агентом і т. ін. Але були між поляками й такі, що сумнівалися в автентичності „пророцтв“ Вернигори. Так уже 1843 р. Кс. Е. Ізопольський критично порівнював різні списки „пророцтв“ Вернигори („Бадання подань люду“ в „Атенеум“). А в наших часах проф. Г. Мосціцький („Вернигора — Кс. Марек“, 2 вид. 1920) каже, що „нема ніде автентичного тексту пророцтв Вернигори“, тому їх автентичність „може підлягати сумнівові“; і ще в цьому дусі каже Г. Мосціцький: „Ким був Вернигора, чи навіть справді існував, чи є тільки символом ворожбитства — певних вісток не маємо“. В нашій літературі Вернигору згадує Котляревський у „Епегіді“ (III, 107) тільки одним рядком (де говорить про пекло):

„Тут був Вернигора Мусій“.

Видно, що Вернигора для наших письменників не був ані притягаючою, ані намолотною темою, хоч у нашому народі через довгі часи була традиція про славного віщуна Вернигору.

Щойно в останніх роках зацікавився Вернигорією **Теоділь Коструба**, і в календарі „Червоної Калини“ на 1933 р. видрукував свою розвідку під заг. **„Вернигора (українська легенда)“**. Автор зібрав увесь доступний йому історичний матеріал, і ми власне від нього взяли дані, що їх досі навели про Вернигору. Т. Коструба без сумніву більше з українських патріотичних мотивів, ніж із критичних, заперечив не тільки автентичність передсказань Вернигори, але й історичність його особи: „Після детального розсліду“ — це його слова — „можемо сказати рішуче, що це не була ніяка істо-

рична постать... Це все — легенда: й сама постать і оповідання про нього¹⁾). Передсказання Вернигори це, на думку Т. Коструби, „фальсифікат, легенда вигадана в часі упадку Наполеона“²⁾; „в останній редакції пророцтва повстали зараз таки після 1815 року“³⁾).

Т. Коструба висунув думку й намагається її доказати, що легенда про Вернигору в своєму первісному вигляді — це **українська легенда**, яку мали видумати українці на еміграції за часів Гр. Орлика (в першій половині XVIII в.). „Розглядаючи всі ці матеріяли“, це слова Т. Коструби, „мусимо признати, що Вернигора — це українська легенда, що первісно звязувалася зі змаганнями Орлика на еміграції і складена між нашою першою політичною еміграцією. Творці легенди взяли на увагу відому вже казку про Вернигору й тому ніби історичний уже Вернигора має ще дуже багато казкових мотивів коло себе, з яких, для надання йому більшої історичности, очищувала його польська шляхетська традиція“⁴⁾).

Ось які легендарні риси Вернигори збереглися в народній українській традиції: „Вернигора був завмер, а душа, що втікла з його тіла блукала по країні вічності три дні, де мала видіти ціле майбутнє світу. Вкінці третього дня мав прибути до неї ангел і, давши їй деякі прикази, а саме **приказавши мовчанку в багатьох речах** (підкр. наше), привів її над страшну пропасть, з котрої виходив огидний сморід трупа. Ангел, показавши душі, що це її дочасна частина, себто тіло, струнув її у пропасть і

1) Календ. Черв. Кал. 1933, стор. 44.

2) Тамже.

3) Тамже, стор. 42.

4) Тамже, стор. 46.

Вернигора якстій відзискав життя. В тій хвилині, як кажуть одні, настала буря, вітер страшенно вив по степах і земля затряслася. Перелякані люди шукали охорони на полі коло мегили Сорюки, аж нагло почули з її вершка жакливий голос, ніби відгук шумлячого вітру, захриплий, ніби голос крука, що починався від слів: „Послухайте, люди, що Вернигора скаже“, й так далі мав розказати про своє воскресення й потішити народ наведеною ворожбою⁵⁾.

Завважуємо, що це записали про Вернигору польські автори, а не українські. Українська література не займалася Вернигорою. Невжеж це було би можливе, якби Вернигора був „українською легендою“ — й то ще з визвольницьким, політичним кольоритом?

В дійсности концепція Т. Коструби вповні безпідставна: вона не має буквально ні одного аргументу за собою. Історичні дані, коли їх обмірковувати з усіх боків, понад усякий сумнів свідчать, що **Мойсей Вернигора є історичною особою та що він мусів бути великим віщуном.**

1) Всі історичні вістки про Вернигору годяться в основних рисах: **хто він був, де жив, коли**; навіть загально годяться в тому, що він передсказав.

2) Польські реляції покликуються на те, що в українському народі Київщини, Волині й Поділля з покоління на покоління переходиться традиція про Мойсея Вернигору, як великого віщуна. Це з свого боку стверджує й Котляревський, хоч він жив на Лівобережжі. Його натяк понад усякий сумнів ясно свідчить, що Мусій Вернигора в другій половині XVIII. віку мусів мати славу в українському народі також на Лівобережжі — і то саме славу вели-

⁵⁾ Тамже, стор. 46—47.

кого віщуна чи ворожбита. Нарід вважає віщунів або за святих, або за таких, що мають зносини з чортом. А що Котляревський написав „Енеїду“ в сатирично-гумористичному дусі, то ясно, чому він Вернигорі казав „бувати“ в пеклі.

3) *Ex nihilo nihil!* Не можна теж уявити собі, щоб і в українському народі і в польській шляхті на Україні так сильно поширилася традиція про Вернигору-віщуна, якби така особа взагалі не існувала і якби не прославилася якимись важними „пророцтвами“, що вже тоді почасти сповнілися.

4) Думка Т. Коструби, що ніби передсказання Вернигори *ex post* видумала польська шляхта шойно по 1815 р., не видержує найменшої критики. Гоцинський уже 1820 р. писав поему про Вернигору, Чайковський 1838 р. видав свій роман про Вернигору. **Ці автори самі не видумали** „пророцтв“ Вернигори, але **вірили** в них; а повірити в них могли тільки так, що прийняли їх від старшої генерації. Невжеж 5 або 15—18 років вистарчає на те, щоб якась легенда витворилася й прийнялася як „віра“ в широких верствах народу? Абсурд! Передсказання Вернигори рішучо мусіли бути старші не тільки від часів Наполеона, але й від розборів Польщі. І як ми вже сказали, вони мусіли почасти вже сповнитися, бо інакше годі було би пояснити той факт, що польська шляхта на Україні переховувала спис тих „пророцтв“.

5) Кс. Е. Ізопольський 1843 р. писав, що бачив списки передсказань Вернигори у Я. Фелікса Дрончевського в Дубровці, в Антона Вислоцького в Жорнищах і багатьох інших⁶⁾. Рукописні такі списки переховуються в музеї в

⁶⁾ Цит. Т. Коструба, тамже стор. 42—43.

Рапперсвіль та в музеї Чапських у Кракові. А в 1932 р. професор львівського університету д-р Йосиф Семірадзький оголосив у краківському часописі „Ілюстровани Курер Цодзенни“ (ч. 264 з 23. IX.) анальогічний нововідкритий список під заг. „Пророцтва Вернигори — автентична реляція самовидця“⁷⁾. Ці всі списки й самі покликуються на одно джерело, на корсунського старосту Суходольського, якому Вернигора мав подиктувати свої передсказання, і всі вони своїм змістом вказують на одно спільне джерело, бо в основних речах годяться.

Навіть те, що польські письменники записали як народню українську традицію, є респонсом того самого спільного джерела. Слова, які тут знаходяться: „приказавши мовчанку в багатьох речах“, зовсім виразно вказують на останнє передсказання Вернигори в тих списках, де він каже, що йому про дальшу майбутність не вільно говорити.

Отже виходить, що Вернигора є історичною особою, що він був славним віщуном та що на просьбу корсунського старости Суходольського передсказав йому майбутність Польщі ще перед її розбором. Це все ближче пізнаємо, коли обговорюватимемо реляцію, опубліковану проф. Семірадзьким. Тоді також переконаємося, що **Вернигора не був ніякою політичною особою, тільки великим ясновидцем** — як біблійний Валаам. І власне, щоб ми могли зрозуміти правдивість його ясновидючости та її незвичайно високий ступінь, мусимо вперед познайомитися з біблійним Валаамом.

7) Т. Коструба не взяв на увагу цього списку, бо він появився, коли його розвідка вже була видрукована.

II.

ВАЛААМ.

Валаам (Balaam, Bileam), поганин-мадіямець, великий ясновидець, жив у часах Мойсея; описує його четверта книга Мойсея „Числа“ гл. 22—24. Ізраїльтяни (під кінець свого блукання на пустині) побили аморейців і басанського царя Ога та станули табором на моавських полях. Далі пише біблія: „А бачучи Валак, син Сефора, все, що заподіяв ізраїль аморейцям, дуже злякався моав того народу, бо його було багато; і стрівожився моав перед силами ізраїля“.

Тому сказав моав до мадіямських старшин: Тепер пожре це множество все, що довкола нас, як віл пожирає пільну траву. А Валак, Сефорів син, був у тому часі моавським царем.

І післав послів до Валаама, Веорового сина, до міста Петор, що є над рікою землі синів його народу, щоб його покликано, кажучи: Ось вийшов нарід з Єгипту, ось покрив верх землі і утаборюється проти мене. Тому тепер прийди, прохаю, та проклинай цей нарід, як я собі бажаю, бо він сильніший від мене; чейже так зможу його побити й вигнати його з землі; бо я знаю, що, кого ти благословиш, буде благословенний; а кого проклинаєш, буде проклятий.

Тоді пішли моавські старші й старші мадіямські, маючи заплату за віщування у своїх руках.

А коли прийшли до Валаама, сказали йому Валакові слова. І сказав до них: Залишіться тут через ніч, а дам вам відповідь, як мені обявить Господь.

І залишилися моавські князі з Валаамом. Тоді прийшов Бог до Валаама, й сказав: Щож

це за мужі в тебе? І відповів Валаам Богові: Валак, Сефорів син, моавський цар, післав їх до мене, кажучи: Ось нарід, що вийшов з Єгипту і покрити верх землі; тепер прийди, проклинай його; чейже зможу дужатися з ним, і вижену його. Тоді сказав Бог до Валаама: Не ходи з ними, ані не проклинай того народу; бо він благословенний.

І вставши рано Валаам сказав до Валакових князів: Верніться до вашої землі; бо не дозволяє мені Господь пуститися з вами в дорогу.

Вставши тоді моавські князі вернулись до Валака й сказали: Не хотів Валаам з нами йти.

Тоді другий раз післав Валак більше князів і визначніших. Вони, прийшовши до Валаама, говорили йому: Так говорить Валак, Сефорів син: Не відтягайся, прохаю, прийти до мене; я тебе прийму з великими почестями, й все, що мені скажеш, зроблю; тільки прийди, прохаю, й проклинай мені той нарід.

Тоді відповів Валаам і сказав до Валакових слуг: Хочби мені дав Валак свій дім, повний срібла й золота, не міг би я переступити слова Господа, мого Бога, та зділати щось проти нього ані мало, ані багато“ (22, 2—18).

Валаам також цим разом задержав моавських князів через ніч; Бог прийшов до нього в ночі й дозволив йому йти з послами царя Валака, одначе під умовиною: „що я тобі прикажу, це зробиш“.

Тепер приходять у біблій та славна сцена з ослицею, що проговорила.

„Тоді вставши Валаам рано, осідлав свою ослицю і їхав з моавськими князями. І розпалився божий гнів, що він їхав; і станув божий ангел на дорозі, щоб йому заступити; а він їхав на своїй ослиці і двох його хлопців з ним.

А коли побачила ослиця Господнього ангела, що стояв на дорозі, і видобутий меч у його руці, тоді зіступила ослиця з дороги та йшла на ріллю, але Валаам бив ослицю, щоб її навести на дорогу.

Тоді станув Господній ангел на стежці у винниці між двома плотами. А ослиця, бачучи Господнього ангела, тиснулася до плота так, що приперла ногу Валаамові до плота; а він її знову бив.

Потім Господній ангел пішов далі й станув на тісному місці, де не було місця для виступу ані праворуч, ані ліворуч. А бачучи Господнього ангела, ослиця впала під Валаамом; і розгнівався дуже Валаам та бив ослицю кием.

Тоді відчинив Господь уста ослиці й сказала до Валаама: Шож я тобі зробила, що ти мене вже три рази бив? І сказав Валаам до ослиці: Тому, що глузуєш собі з мене; якщо б я мав меч у своїх руках, то я тебе забив би.

Тоді ослиця сказала до Валаама: Невжеж я не твоя ослиця, на котрій ти їздив, відколи мене дістав, аж до цього часу? Невжеж я звила таке тобі робити? А він сказав: Ніколи.

Втім відкрив Господь очі Валаамові, що він побачив Господнього ангела, що стояв на дорозі, і видобутий меч у його руці; тоді поклонився лицем до землі.

І сказав до нього Господній ангел: Чомуж ти бив свою ослицю вже тричі? Ось я вийшов, щоб тобі спротивитися: бо переверотна твоя дорога передо мною. А бачучи мене, ослиця уступилася передо мною три рази, а колиб не уступилась була, вже я тепер був би тебе вбив, а її я оставив би живою.

Тоді сказав Валаам до Господнього ангела: Я згрішив, бо я не знав, що ти станув проти мене на дорозі; тому тепер, якщо це тобі не подобається, вернуса.

Але Господній ангел сказав до Валаама: Ідь з цими людьми; одначе тільки те будеш говорити, що я тобі скажу. І їхав Валаам з Валаковими князями“ (22, 21—35).

Щоб ослиця проговорила?! Деж такий розум, щоб це повірив? Чув я про це навіть від священика (зрештою віруючого та вже покійного): „Це байка, приятелю! Смійтеся з того! Осел не може говорити!“ А можна би висунути ще й інші сумніви, як нпр. те, що Бог тут так непослідовно поводитьсь: то годиться на те, щоб Валаам їхав, то хоче вбити Валаама за те, на що сам згодився, то знову годиться на те. І раціоналізм уже тріюмфує: Це тільки байка, легенда легковірних, безкритичних людей з давніх часів — так само, як поява тої руки, що на стіні палати вавилонського царя написала: мане-текель-фарес (Дан. 5, 5—25).

Але хто обзнайомлений з літературою про такі дивні появи, а ще як і сам був свідком чогось такого, той у біблійному оповіданні про Валаама знайде всі критерії, з якими виступають сильніші й складніші медіюмістично-спіристичні явища. Значить, що це оповідання му- сить мати реальну підставу, а не може бути ви- думане.

Ясна річ, що ослиця, як ослиця, не могла говорити, одначе міг дух так говорити, що це виглядало, начеб ослиця говорила. А що саме ослиця перша побачила ангела (духа), це впов- ні згідне із загальним правилом, що звірята (нпр. коні, пси) скорше реагують на такі явища, ніж люди. І мала сенс ціла та подія з ослицею, бо саме вона наглядно переконала моавських князів (вони були свідками цієї події), що Ва- лаам дійсно нічого не може „говорити“ (про- клинати чи благословити), сам від себе, тільки під диктатом духа. Якби не та подія, то хто

знає, чи цар Валак не був би в злості вбив Валаама, коли він (опісля) благословив ізраїля, замість щоб його проклинати.

Того духа, що являвся Валаамові, біблія називає Богом, Господом, ангелом. Це без сумніву з того приводу, що сам Валаам, як поганин, так називав того духа; а той дух сповняв волю Єгови. Автор біблійного оповідання про Валаама (Мойсей) міг знати про все від самовидців, мадіямських князів, і навіть від самого Валаама.

Ізраїльтяни невдовзі погім побили мадіамців, а по битві мечем повбивали полонених мадіямських князів, між ними й Валаама: „І Валаама, Веорового сина, віщуна, сини ізраїля вбили мечем з іншими побитими“ (Іс. Нав. 13, 22; IV. Мой. 31, 8).

*

Валак, моавський цар, приймив Валаама з великою почесною, сам виїхав йому назустріч аж на границю своєї держави, на ріку Арнон. На другий день вивів Валак Валаама на Ваалову височину, відки було видно й найдальшу частину ізраїльського народу. Далі оповідає біблія:

„І сказав Валаам до Валака: Збудуй мені тут сім жертівників і приготов мені тут сім телят і сім баранів. Валак зробив, як йому сказав Валаам“, і жертвував Валак з Валаамом теля й барана на кожному жертівнику.

Потім сказав Валаам до Валака: „Стань при своєму цілопаленні, а я відійду; чейже стрінеться Господь зі мною, і що тільки мені обявить, скажу тобі; і відійшов сам.

І стрінувся Господь з Валаамом; і сказав йому Валаам: Поставив я сім жертівників і жертвував теля та барана на кожному жертівнику.

Тоді Господь вложив слова в уста Валаама, і сказав: Вернися до Валака й говори так. І вернувся до нього, а ось він стояв при своїй паленій жертві, він і всі моавські князі.

І так зачав свою промову й сказав: З Арам, зі східних гір, привів мене Валак, моавський цар, кажучи: Прийди, проклинай мені Якова; прийди, злослов ізраїля.

Якжеж я маю проклинати, кого Бог не проклинає? або як маю злословити, кого Господь не злословить? Бо зверху скал гляджу на нього, а з горбків дивитисьму на нього; ось цей нарід сам буде мешкати, а з іншими народами не буде мішатися. Хтож почислить порох Якова й числа четвертої частини ізраїля? Нехай умре моя душа смертю справедливих і нехай мій кінець буде, як їх.

Тоді сказав Валак до Валаама: Щож ти зробив? Я тебе прикликав на проклинання моїх ворогів, а ти ось благословенням благословиш їх! А він відповів і сказав: Невжеж не маю того пильнувати й говорити, що Господь вложив в мої уста?“ (23,1—12).

Потім повів Валак Валаама на верх гори Фасга, де повторилася та сама сцена. Тільки що Валаам інакшими словами благословив Ізраїля: „Господь, його Бог, з ним, а трублення царської перемоги при ньому“.

І ще вивів Валак Валаама на верх гори Фегор, що звернена до пустині. І тут повторилася сцена з сімома жертівниками, але Валаам уже не відходив на самоту, тільки звернув своє лице на пустиню. Далі пише біблія:

„І зачав свою мову і говорив:

Сказав Валаам, Веорів син, сказав чоловік, котрого очі відкриті, сказав той, що чує божі вискази, котрий бачив видження Всемогучого, котрий, коли впаде, має відкриті очі:

Які гарні твої намети, о Якове! шатра твої, о ізраїлю! Наче потоки розтяглися, наче огорсди при ріці, наче запашні дерева, що їх Господь посадив, наче кедри над водами! ...Положився, лежить як левеня і як сильний лев; хтож його збудить? хто тебе буде благословити, буде благословенний; а хто тебе проклинав би, буде проклятий.

Тоді запалився гнів Валака на Валаама і, **сплеснувши руками**, сказав Валак до Валаама: Для злословлення моїх ворогів я тебе прикликав, а ось ти їх благословиш уже третій раз. Тому тепер відійди до твого міста; я тобі сказав: Гідну почесть тобі зроблю, але ось Господь позбавив тебе тої чести“ (24, 1—11).

Перед своїм відходом Валаам ще сказав Валакові про майбутність.

„І зачав свою мову і сказав:

Говорив Валаам, Веорів син, говорив чолсвік, **котрого очі відкриті**; говорив той, котрий чув божі вироки, котрий має знання Найвищого; котрий бачив Всемогучого; котрий, **коли впаде, має відкриті очі**:

Бачу його, та не тепер; оглядаю його, та не зблизька; вийде зірка з Якова й повстане благодать з ізраїля, і побе моавських князів і вигубить усіх Ситових синів...

Знову зачав свою мову й сказав:

Ах, хтож буде живий, коли це вчинить Бог? Бо кораблі приплинуть від хитимських (Chittim) берегів і замучать асирійців, замучать і євреїв; але також і самі пропадуть до решти.

Встав тоді Валаам і відійшов та вернув до свого міста; а також і Валак пішов своєю дорогою“ (24, 15—25).

*

Характеристичний **цвітистий стиль** мови Валаама; і нинішні медії в трансї, коли перед-

сказують щастя чи нещастя, говорять (чи пишуть) подібним стилем. А вже рішаючи ті два місця, де говориться, що Валаам „коли впаде, має відкриті очі“. Це значить, що Валаам говорив свої „мови“ в **трансі** (падав на землю, був не при собі, і саме тоді бачив тайни), і Валак мусів **аж сплеснути руками**, щоб збудити Валаама з трансу.

Ці факти свідчать самі про себе, що вони не могли бути видумані, а могли бути тільки з досвіду взяті.

І просто мусимо подивляти біблію, що вона мала такий критичний обсерваційний зміст, що підглянула цю характеристику Валаама та вважала за потрібне аж двома наворотами записати її.

Тай це не маловажне, що біблія старається переповісти зміст „промов“ Валаама таки його власними цвітистими словами.

Алеж люди Старого Завіту мали вироблений досвід на тому полі. Щоб про це переконатися, вистарчить навести кілька місць із біблійних книг Старого Завіту. Ось такі місця:

„Давніше в ізраїлі так говорив кожний, коли йшов радитися Бога: Ходіть, а підемо аж до видючого; бо кого нині називають пророком, того давніше називано **ВИДЮЧИМ**“ (I Сам. 9, 9).

„Тоді післав Савло послів, щоб схопили Давида; а коли вони побачили громаду пророкуючих пророків і Самуїла стоячого, що був їх наставником, прийшов і на них божий дух, та й вони пророкували.

Коли про це донесено Савлові, він післав інших послів, але й вони пророкували. І втретє післав Савло послів, та й ці пророкували.

Потім пішов і сам (Савло) до Рамати і прийшов аж до великої керниці, котра є в Со-

кот, та питався і говорив: Де Самуїл і Давид? І сказали йому: Ось вони в Найот у Раматі.

І пішов там до Найот у Раматі, а прийшов також на нього божий дух; і так, ідучи далі, пророкував, аж прийшов до Найот у Раматі.

І скинув також сам свою одягу, та пророкував; і він перед Самуїлом, а **впаши лежав нагий цілий день і цілу ніч**; відти пішло в приповідку: Невжеж і Савло між пророками? (І Сам. 19, 20—24).

Щож тут означає слово „пророкувати“? Знаємо те масове, штучним способом викликуване „пророкування“ з життя факірів.

Під такт якоїсь одноманітної пісні чи бубна факіри танцюють, несамовито крутяться, деколи скидають зі себе одягу, тратять свідомість, падають на землю. Ця психоза заразлива ще в більшому ступні, ніж плач або сміх. Штучне виєлімінування самосвідомости є власне умовиною для гіпнотичних і сильніших медіумічно-спіритистичних явищ.

У такому психічному стані непомірно побільшуються й витончуються психічні здібности. людина стає начеб духовим „радіо-апаратом“ для сприймання чужих сугестійних психічних „нашептів“, думок і взагалі для відкривання тайн. Та як на всіх інших полях людської творчости є виїмкові одиниці, таланти, так і тут. Одні факіри в трансі тільки белькочуть незрозумілі слова, інші відзначаються справжнім ясновидженням. Саме це біблія хоче сказати своїми словами про Валаама, що він „коли впаде, має відкриті очі“: Валаам був великий, рідкий ясновидець.

Вираз „божий дух“, що приходить у цитованому біблійному тексті, тут не означає Св. Духа, тільки той психічний стан, котрий нова психологія називає англійським словом „транс“

(екстаза медія). Це особливо ясно видно з інших місць, де біблія говорить про „злого божого духа“:

„І сталося другого дня, що припав злий божий дух на Савла, і пророкував посеред дому, а Давид грав своєю рукою того дня, а Савло мав копію у своїй руді“ (II Сам. 18, 10); „А дух Господній відступив від Савла і тривожив його злий дух від Господа“ (I Сам. 16, 14 і 15, і 16; також 19, 9).

Це значить, що цар Савло тратив свою нормальну самосвідомість, попадав в екстазу і тоді лютував (біснувався).

Наша мова має аналогічний вираз: **боже-вільність, боже-вільний** (той, що зійшов з глузду, що не має своєї волі, але божа воля — божа кара на ньому сповнюється).

Великі ясновидці навіть не потребують попадати в транс, щоб вступити у зв'язок з таємним духовим пов'язанням життя-буття. До них або самі духи приходять, являються їм, як Валаамові, або „видять“ тайни і без порушення нормальної будови своєї звичайної самосвідомості. Таким рідким даром відзначалися справжні біблійні пророки — святі ясновидці.

*

Для зрозуміння зв'язку між ясновидючістю, трансом і біблійними пророками дуже повчаюча є перша стріча Савла з Самуїлом. Самуїл був останній „суддя“ (моральний володар) в ізраїлі. Савловому батькові пропали були ослиці, а Савло зі слугою пішов їх шукати. Коли їх розшуки були даремні, а вони опинилися в місцевості, де жив Самуїл, нарадилися піти до нього — до „видючого“. Далі оповідає біблія:

„А Господь об'явив був Самуїлові день передтим, заки Савло прийшов, кажучи: В тому часі завтра пришлю до тебе мужа з землі Веня-

мін, котрого помажеш на царя над моїм ізраїльським народом; а він визволить мій нарід з филистимських рук... А коли Самуїл споглянув на Савла, сказав йому Господь: Оце муж, про котрого я тобі сказав... І так приступив Савло до Самуїла в середині брами й сказав: Прохаю, скажи мені, де тут дім видючого?

А Самуїл відповів Савлові, кажучи: Це я видючий. Вступи передо мною на гору, а будете нині їсти зо мною; потім тебе відправлю, й що тільки в твою серці, відкрию тобі. А про ослиці, що тобі пропали вже нині третій день, не журися, бо знайшлися“ (I Сам. 9, 15—20).

На другий день Самуїл помазав Савла на царя і так відправляв його в дорогу: „Коли відійдеш від мене, знайдеш двох мужів при гробі Рахилі... котрі тобі скажуть: Найшлися ослиці... Потім відійшовши відти далі, прийдеш аж на поле Тавор; і стрінуть там тебе три мужі, що йдуть до Бога, до божого дому: один несе троє козлят, другий несе три буханці хліба, а третій несе бочівку вина. І звитаються з тобою в мирі та дадуть тобі два хліби, котрі возьмеш з їх рук.

Потім прийдеш на божий горбок, де филистимська сторожа; а коли там ввійдеш до міста, стрінешся з громадою пророків, що сходять з гори, а **перед ними буде гарфа і бубон і сопілка і ліра, а вони будуть пророкувати.** І прийде на тебе Господній дух та будеш з ними пророкувати й станеш іншим чоловіком“ (I Сам. 10, 2—6).

Самуїл певне не був у трансі, коли бачив ці далекі в просторі особи й виявляв Савлові його найближчу майбутність. Одначе недосвідні й пересічні пророки, „сини пророчі“, як видно з цього наведеного місця, під такт музики танцювали й тим штучним способом елімінували свою самосвідомість, щоб могли пророкувати, себто вїйти у звязок з таємним повязанням духового

царства. Біблія на кількох місцях і при різних нагодах згадує про „громаду пророків“, про „синів (учнів) пророчих“. Це значить, що в тих часах в ізраїльському народі були пророчі школи, щось на зразок монастирів, де учні вправлялися також у медіумічній екстазі й ставали „іншими людьми“.

Тепер нам уже ясно, відки біблійний автор спромігся на те, що підхопив усі характеристики Валаама, як ясновидця. Тай те для нас ясно, як дуже помилявся раціоналізм, коли біблійні ясновидження, пророцтва й чуда пояснював як оману, байки, казки, легенди. Нова психологія, що студіює медіумізм і з ним звязані явища, розуміє і вповні оправдує біблійних пророків, наскільки вони виступали на медіумічному підложі, хоч це ще не вичерпує цілої проблеми таких великих пророків, як Мойсей, Ілія, Єлисей, Даниїл, Ісаїя і ін. Але совісна правдомовність біблії в тій сфері, що звязана з медіумізмом, свідчить про правдомовність біблії взагалі: вона нічого не видумувала й не списувала байок, тільки списувала те, що в житті досвідчила.

З усіх Вааламових слів найбільше знаменні оці:

„Бачу його, та не тепер; оглядаю його, та не зблизька; вийде звізда з Якова і повстане благодать з ізраїля“. Ці слова від віків розуміли як пророцтво про Христа. Вони дійсно й мають усі дані, щоб їх саме так розуміти. Волхви зі сходу, що прийшли поклонитися Христові, покликувалися саме на це пророцтво з біблії. Та треба взяти й те під увагу, що східні народи могли мати й своїх ясновидців — таких, як Валаам, та також від них могли мати передсказання про „жидівського царя“, що заволодіє цілим світом“ (і в римських „сибілінських пророцтвах“ про це говориться).

З психологічного становища незвичайно важні ті слова Валаама, котрими він дає нам пізнати **спосіб, як** він видить те, про що говорить: „бачу його, та **не тепер**; оглядаю його, та **не зблизька**“. Валаам **бачив** майбутність візуальним способом, начеб вона вже була дійсна. А бачив її анальогічно, як ми бачимо світ, що перед нами, коли глядимо на нього з високого місця: виразне для нас те, що близьке, а що далеке, це для нас не дуже виразне й можемо помилятися в своїй обсервації (нпр. білу хату будемо ввижати за плесо води); але коли щось далеке дуже виразне самою своєю природою, як нпр. огонь, то воно перше зверне на себе нашу увагу.

І Валаам у своїй медіумічній екстазі мусів бачити картину майбутности, **зачинаючи від свого часу й свого місця, у звязку з ізраїльським народом, який був мотивом** у його ясно-видженні. І відразу звернув увагу на те, що було часово найдальше, але своєю природою найвиразніше в картині майбутности, яку він оглядав: на „звізду з Якова“. Він не має відповідного слова, як цю особу схарактеризувати, вона якась небесна, тому називає її „звіздою“; і характеризує її діяльність словом „благодать“, як про це сказано також у євангелії від Івана (1, 16—17). В історії жидівського народу по Мойсеї нема іншої такої особи, до котрої можна би віднести ці слова Валаама, як тільки особа Ісуса Христа.

Але в дальших своїх словах Валаам уже хибно вяже факти, помиляється в своїй обсервації (інтерпретації): він бачить загибіль старинних народів, що жили довкруги місця, відки зачиналася картина майбутности, яку він бачив; ті народи вигинули саме у віках перед Христом і по Христі, тому Валаам ставить їх загибіль у звязок зі „звіздою з Якова“: „і побе

моавських князів і вигубить всіх Ситових синів“.

У нашому цитаті з біблії ми пропустили ті місця (IV Мой. 24, 18—22), де Валаам передсказував про дооколичні народи: едомітів, амалекитів, кенейців, бо ці місця для нас неважні. Потім зворушився Валаам: „**Ах, хто буде живий, коли це учинить Бог?**“ Видно, що це видіння торкалося і його народу та взагалі тих східних народів, котрі були Валаамові відомі з життя. Валаам бачив поразку й загибель тих усіх народів, а нові володарі, переможці прийдуть із заходу, зза моря: „Кораблі приплинуть від хитимських берегів і замучать асирійців, замучать і євреїв; але також і самі пропадуть до решти“. „Chittim це нарід хетити; „хитимські береги“ це по всій імовірності береги Малої Азії. Отже тут мова про Олександря Вел. або про римлян, а мабуть про одних і других, бо Валаамові передсказання буквально сповнилися на обох тих європейських наїздах на західну Азію.

*

Ми висунули й оскільки можливо, пояснили ті критичні моменти Валаамового ясновидження, котрі будуть нам помічні при аналізі передсказань нашого Вернигори.

Валаам бачив майбутність з віддалі 1400—1000 років (Мойсей і Валаам жили в XIV в. пер. Хр.). Не щоб чув слова якогось духа про неї, але бачив її наче дійсну. Як це можливе? Раціоналізм тут собі легко радить: заперечує факти, отже відпадає й питання про їх можливість. Та я знаю й таких неграмотних людей, що не хочуть признати геліоцентричної теорії Коперника і навіть підтверджують свою думку найвними ніби аргументами. Не йнакше поступають і вчені раціоналісти: вони нізащо не хочуть

зрезигнувати з єдиновладности буденного людського обманного образу життя-буття, й за всяку ціну хочуть оборонити своє становище перед усякими „чудами“.

Та загаль людства від віків мав таке відчужання й розуміння світа, що наш буденний образ світа це тільки завіса, за якою скриваються чудесні сили та ества: Бог, духи і т. ін.

Всі мої студії й роздумування ведуть мене саме по лінії цього релігійного світогляду. Вважаю це за найбільшу й найціннішу людську й мою власну думку, що поза нашим звичайним змісловим світом скриваються просто неймовірні, чудесні сили, звязки і ества. **Тайна світа безмірно більша, ніж ми всіли уявити собі її розв'язку.** Власне по тій лінії йшов і йде розвій справжньої науки. Де люди спершу уявляли собі простенький механізм у природі, там наука відкрила напричуд дивні сполуки й сили.

Теологи, коли говорять про пророцтва, звичайно так їх пояснюють, що майбутність відома тільки самому Богові, й тільки він її може людям об'явити. Очевидно такої розв'язки не можна заперечити, бо всі рахунки буття-життя в остаточній своїй фазі зводяться на Бога, як на творця світа.

Але колиб риби в морі могли думати і колиб поставили собі питання: відки люди можуть знати про Цезара, про Володимира Великого, то мабуть склали би відповідь, що це мусів людям Бог об'явити.

Риби того не знають, що історія сама пише сьою „книжку“, і власне з тої книжки люди довідуються про історичні особи та події — хоч деякі можуть довідатися про це також способом об'явлення.

Небесні тіла виглядають нам як незв'язані з собою. Але фізика відкрила, що всі вони є

гравітаційною енергією) сполучені в одну кольосальну систему та що в матеріальному світі ніщо не пропадає, тільки що одна форма енергії переходить в іншу форму.

Всякого роду факти, де ясновидці бачать минувшину або будучність, кажуть нам здогадуватися, що світ, крім гравітаційного свого пов'язання, мусить мати ще й таке таємне духове пов'язання, **котре — наче в музеї — містить у собі цілу минувшину й цілу майбутність світа — ген усі слова, що їх колись якась людина висказала, і всі листочки, що колись були на якомусь дереві..** Кожна людина і кожна річ, що тепер існують, безпереривно знаходяться у зв'язку з цілою своєю історією й майбутністю; тому ясновидцям вистарчить яканебудь річ даної особи, щоб, виходячи від тої речі, вспали на лінії історії й майбутности тої особи (хоч її в житті ніколи не бачили, ані про неї нічого не знали). У світі буквально ніщо не пропадає, тільки що змінюється форма існування річей. Щоб це бодай яктак зрозуміти, треба звернути увагу на той факт, що зовнішні речі, які ми колись бачили, переходять у нашій душі в ідеальній формі, й ми можемо пригадати їх собі — навіть дуже живо (нпр. у горячці).

Те таємне духове пов'язання минувшини й майбутности світа може мати подібну форму, та без сумніву вона ще безмірно чудесніша. Ясновидці вступають у зв'язок з тим таємним пов'язанням світа, і ось тим способом можуть бачити минувшину чи майбутність. Могло би здаватися, що те „дзеркало“ (що так його назвемо) цілої минувшини та майбутности робить людську свобідну волю ілюзоричною. Але як наші передбачування майбутности (нпр. затміння сонця) цілком не входять у структуру чинників тієї майбутности, так і те трансцен-

дентне світове „дзеркало“ не входить у структуру чинників майбутности, тому воно зовсім не елімінує свободної волі.

Таємне повязання світа, котре маємо на думці, мабуть не є доступне ані для всіх духів — бодай не для всіх в однаковій мірі. Духів на другому світі ми звичайно уявляємо собі дуже шабльоново, наївно, начеб вони всі все знали. А всякі рації кажуть нам здогадуватися, що життя духів подібно мусить бути здиференційоване, як життя людей на землі, де загал людей нічого не знає з астрономії, хоч що дня глядить на небо, а тільки деякі одиниці є астрономами.

Нам сучасна Тереса Neumann з Konersreuth у Баварії, що в захопленні що п'ятниці переживає Христові страсти й бачить живими сцени з Христових страстей, чує слова, що їх тодішні люди говорили, на нашу думку, так же вступає у зв'язок з таємним духовим повязанням світа й тим ясновидним способом бере участь у давно минулій історії.

III.

ПРЕДСКАЗАННЯ ВЕРНИГОРИ.

Вважаємо за найважливішу ту реляцію про Вернигору та його передсказання, що її опублікував проф. Семірадський; тому головню нею займемося.

Проф. Семірадський подав ось такий вступ до історичного списку:

„Маю перед собою віродостойний відпис цікавого документу, котрого змістом бажаю поділитися з читачами „І. К. Ц.“ Це власноручна реляція **старости Корсуня І. М. П. Суходольського** про легендарну постать Вернигори, що, як відомо, мешкав на млинарському острові

поблизу того містечка. Оригінал находився в 1916 р. у Києві в родинному архіві В. П. Михайла Собаньського. Відпис з оригіналу завдячую п. Ігнатові Врублевському, арт. маляреві, братові генерала, що в тому часі був у Києві інтернований. Тому, що не знаю, чи згаданий документ у часі большевицької війни не знищився, подаю його тут в оригінальному тексті.“

„Дослівна реляція старости Суходольського:

„В році 1767 **Мойсей Вернигора**, родом зі села **Дмитриківки**, що лежить за Дніпром, убивши рідного брата й побивши матір та покинувши жінку, пішов до польського краю до села **Македон**, що належить до канівського староства, а тут передсказував людям, що вкоротці повстане гайдамаччина в Польщі та що бже в цілій Росії на це змовляються, до чого також його брат хотів належати, що багато людей у часі тої гайдамаччини згине, але добра людина в це не повинна мішатися, бо той нагальний пожар, хоч і повстане, буде причиною проливу крові й великого знищення, всетаки буде усмирений. Провідників із багатьома злочинцями виловлять і стратять, а той край буде мати гетьманщину, як... бажати будуть, одначе залишиться під владою... кільканацять років або дещс більше. В місті Каневі буде великий зїзд... а в тому-то часі для поляків виринуть смутки.

Коли гайдамаччина дійсно зачалася й ці передсказання між народом усюди поширилися, гайдамаки старалися схопити Вернигору, але ні в Македоні, ані ніде не могли його знайти, навіть македонівці до того... склонити не могли. Вернигора втік і сховався в Корсуні на острові, довкола облитому рікою Рось, де в тому часі мешкали самі мельники. Уманське староство належить до Росії... Вельмиможного

Суходольського, сам мешкаючи в Корсуні, був у нього на острові“.

Як видно, проф. Семірадзький за багато приписав цьому документові, коли назвав його „**власноручною** реляцією старости Корсуня І. М. П. Суходольського“. Список згадує Суходольського в третій особі й ще з титулом, отже цього не міг писати сам староста Суходольський. Це може бути тільки відпис з оригінального письма Суходольського — тай це годі ствердити. Напевно, це один з таких списків, які бачив кс. Е. Ізопольський. А зміст цього списку Собанських щодо історичних даних про Вернигору майже вповні годиться з тим, що про Вернигору писали Чайковський, Гоцинський, що було видруковане в „Патріоті“ та що опублікував проф. Кляйнер.¹⁾ Але список Собанських історично **найчистіший**: він не втягає Вернигори ні в яку політику і не робить з нього ані приятеля шляхти, ані агента барської конфедерації, тільки описує його як віщуна.

Очевидно Вернигора не міг очекати від Польщі ніякої помочі для України, коли передсказував Польщі загибель.

В реляції „Патріота“ написано, що Вернигора, коли „пророкував“, „у таких хвиликах попадав звичайно в **магнетичний сон**“. Це вже без сумніву пояснення Лелевеля в дусі месмеризму (Месмер. 1733—1815). Староста Суходольський цілком певно ще не мав таких понять, тому, крім канцелярських „генералій“, не записав нам буквально ні одної риси, котрою схарактеризував би психічну техніку ясновидючости Вернигори: чи він попадав у транс, яким способом, яким стилем тоді говорив, чи являлися йому духи.

¹⁾ Цит. Т. Коструба, тамже, стор. 43.

Старинний Валаам удостоївся в біблії без порівняння кращої, вірнішої силуетки!

Можемо здогадуватися, як це вже Гощинський здогадувався, що Вернигора вбив свого брата й побив свою матір саме в своєму екстатичному шалі. Брат приставав до гайдамаків, а Мойсей у своїх видіннях бачив сумний кінець гайдамаччини; отже мусіло між ними з того приводу приходити до сварки і навіть бійки. І коли був в екстазі, міг Мойсей убити брата та побити матір, що захищала брата. Можливо, що це було щойно в початках його ясновидючости.

Ми вже на одному місці сказали, що простим людям здається, начеб передсказувати будучність могли тільки святі люди, або ті, що запродали свою душу чортові. Так і „Патріот“ написав про Вернигору: „Він вів таке праведне життя, що... нарід з далеких сторін приходив до нього“.

В дійсности ясновидючість не є звязана з святістю. Це спеціальний духовий стан, спеціальне наставлення чи „накручення“ душі (беремо образ з радія). Російський Распутин також мав дар ясновидючости, а був просто казковий розпусник. У деяких ясновидючість проявляється щойно по перебутій тяжчій недузї (так у Тереси Neumann та в Распутина).

Наводимо дальший текст списку Собанських:

„Вернигора так передсказував:

1. Місце на цьому острові, замешкане млинарями, буде прикрашене коштовною і величною мурованою палатою, до котрої зїдуться два монархи для нарад зі собою“.

(Редакція „І. К. Ц.“ подала від себе таке пояснення: „Вернигора бачить палату кн. Демидова, де в 1787 р. відбувся зїзд Станислава Августа з царицею Катериною“.)

Наші завваги.

Староста Суходольський певне питався Вернигори про **майбутність Польщі**. І ціла фільма ясновидження Вернигори має за мотив саме оцю тему, як фільма ясновидження Валаама мала за мотив майбутність жидівського народу. Знаменне і вповні правильне, що Вернигора зачинає свою фільму ясновидження від майбутніх подій, що стояли **найближче** до його місця перебування. Це найсильніше діяло на його ясновидючий змісл.

І власне такий початок передсказань Вернигори свідчить про їх автентичність. Староста Суходольський, що, як знаємо, не мав поняття про психологію ясновидця, ніяк не міг би був цього місця підробити.

Ось дальший текст документу.

„2. В польському краї небавом настане війна й великий заколот, а брат сплямиться кровю брата, будуть грабжі, а чужі жовніри багато з того скористають, вязниці заповнять невільникими.. Потім велику частину краю з трьох сторін відберуть, на що не довго чекати“.

(Редакція „І. К. Ц.“ дає від себе пояснення: „Вернигора тут говорить про барську конфедерацію, про постій чужих військ у краї та про перший розбір Польщі“.)

„3. Поляки, надалі в ненависти до свого короля, довго будуть продаватися. Брат брата буде продавати, вкінці розгориться пожар війни й решту частини польської землі розірвуть на три частини“.

(Пояснення Редакції „І. К. Ц.“: „Тут очевидно іде про продажність магнатів, Тарговицю, війну з Росією в 1792 р. і другий розбір Польщі“.)

„4. Повстане в країні чоловік малий, хоробрий та не такої сили, щоб переміг ворогів. Того схоплять, а решту польського краю зовсім розберуть. Ріка Висла

кровю поляків закраситься під столицею, а їх король не вмере в своїй столиці“.

(Пояснення редакції „І. К. Ц.“: „Тут мова про виступ Костюшка, про те, як його взяли до неволі та різню Праги. Далі передскаже третій розбір Польщі і смерть останнього короля на вигнанні. Як відомо, король Станислав Август помер у 1798 р. в Петербурзі“.)

„5. Один далекий нарід, замордувавши короля, повстане — так, що багатьом королем і князям буде страшний, здавить одне королівство, а на відобраному від нього малому краї повстане частина поляків і новий уряд“.

(Пояснення редакції „І. К. Ц.“: „Бачить велику французьку революцію і повстання Варшавського Князівства“.)

„6. В третьому році по повстанні тих поляків у великій частині світу буде велика війна, потім посується силач заходу й на чолі народів піде на схід і Смоленськ здобуде, однак вкінці, скинений зверху великості, буде вигнаний на острів“.

(Пояснення редакції „І. К. Ц.“: „Пророцтво треба розуміти тим способом: У 1899 р. Варшавське Князівство було побільшене значною частиною австрійської займанщини. В три роки пізніше, себто в 1812 р. „західний володар“ Наполеон піднявся нещасливого походу на Москву, що був початком його упадку. Наполеон помер на вигнанні на острові св. Єлени“.)

Наші завваги:

Всі дотеперішні передсказання Вернигори просто блискучі, — ледви чи в літературі світа є ще такі докладні передсказання світового значіння. Своєю ясністю та виразністю вони далеко перевищують передсказання старинного Валаама — хоч не сміємо забувати, що Вернигора досі бачив події тільки 50 років напе-

ред, а Валаам бачив події 1000—1400 років за-перед.

Староста Суходольський певне не чув тих передсказань від Вернигори в часі його візії (трансу), бо ненормальний психічний стан ясновидця мусів би був здивувати його, і він у своїй реляції натякнув би на це бодай кількома словами. Та мабуть до трансу Вернигори відноситься те місце з народньої традиції, де говориться, що Вернигора був **завмер**, що душа **втікла** з його тіла й **блукала по країні вічності** три дні, що до неї прийшов Янгол, струнув душу Вернигори в пропасть, і він якстій відзискав життя.

Вернигора імовірно подиктував свої передсказання старості Суходольському вже по візії. І хоч вони написані сухим, канцелярйним стилем, **всетаки пробивається з них стиль патосу**, яким звичайно говорять ясновидці в часі свого трансу (місце на острові буде „прикрашене коштовною і величною мурованою палатою“; „брат сплямиться кровю брата“; „брат брата буде продавати“; і т. ін.).

Найлекше було би вважати ці передсказання за підроблення **expost**; але тоді **Вернигора був би нерозгадною загадкою**.

Таке становище тільки тоді було би оправдане, якби такі передсказання були чимсь абсолютно неможливим. Але нинішня наука не може заперечити ясновидючости.

Ці передсказання Вернигори від 1 до 6 мають такий самий порядок і такий самий зміст також у тому списку, що його видрукував Лелевель у „Патріоті“ 1830 р. Тай ті списки, що їх бачив кс. Е. Ізопольський, у тих точках були згідні зі списком Собанських.

В дальших передсказаннях, як це вже за-вважав кс. Ізопольський, у різних списках ви-

ступають **значні незгідности**. Для порівняння подаємо дальші передсказання Вернигори в двох відмінних редакціях.

В редакції списку Собанських:

„7. В Червоній Руси буде великий зїзд, та їх уклади не прийдуть до здійснення, будуть утворюватися союзи, щоб Польщу створити, але вони зразу не будуть мати наслідку; а один великий монарх прийшовши з хоробрим народом, переможе німців, тоді польський нарід почне сильніше повставати і впаде потім у московський табор під Константиновом, у ярі Ганчариха побють москалів і будуть бити до могил Перепяту й Перепятихи¹⁾, де другий московський табор встане, всюди стелючи московським трупом усі місця“.

„8. Прилучиться до Польщі турок і Англія і римський король, підуть через Київ, завалюючи Дніпро московським трупом і зайдуть далеко в московські краї“.

„9. Польський край цілий останеться у своїх давних границях за поміччю турків і англійського короля“.

„10. У знатній частині світу набоженства приймуть іншу форму; нові королівства повстануть, старі зміняться. Щасливости буде 30 років. Що далі прийде, нічого мені не вільно говорити, щоб Дніпро з берегів не виступив“.

В редакції „Патріота“:

„7. Будуть зїзджатися монархи й радити, а останній зїзд буде на Червоній Руси, але з умов монархів ніщо не вийде; будуть заключати союзи, щоб утворити Польщу, але вони спершу не матимуть успіху й не вдадуться. Прийде до війни з турками, що будуть побиті, й Росія, наче розшалілий кінь, помчить у глибину Туреччини, але потому Туреччина скріпиться, поляки почнуть повставати. Великий володар з хоробрим народом переможе росіян, і тоді польський нарід почне сильніше повставати, впаде на московський та-

1) Перепят і Перепятиха — могили в васильківському повіті в Київщині.

бор під Константиновом, на ярі, званому Янгарів¹⁾, побе москалів і буде бити аж до могил Переляту й Перелятихи, де стане другий московський табор, всюди покриваючи поле московським трупом. Прилучиться до Польщі турок і англієць, підуть через Київ, завоюючи Дніпро московським трупом, зайдуть у далеку московську країну і вкінці привитають москалі поляків як братів, з ворогів зробляться приятелями.

8. Польський край повстане в давніх границях при допомозі турків і англійців.

9. Мало відомий нарід виступить, зєднає собі значіння в Європі.

10. І Мала Росія зазнає щастя, але надійде для неї час, коли стануться великі речі. Говорив би я про них, та боюся, щоб Дніпро не виступив зі своїх берегів.

11. В значній частині світу відміниться богослуження, настануть нові уряди, старі зміняться або впадуть, і щастя буде тривати багато літ“.

Наші завваги.

„І будуть останні першими“ — це євангельське слово сповнюється й на тих передсказаннях Вернигори від 7 до 10 (11). Їх незгідність у різних редакціях може довести до переконання, що це тільки довільні фантазії про будучність. Одначе уважний дослід викаже, що саме ці передсказання є наймогутнішим свідоцтвом автентичности передсказань Вернигори взагалі.

Коли порівнюємо обі наведені редакції, то стає ясно, що їх безпосередні автори мали якийсь спільний основний текст, та що на різних місцях його довільно справляли (як котрому здавалося кудюю будучність піде); то пропускали з нього деякі місця, то додавали до нього, що хотіли в ньому бачити. Ці різні перерібки первісного тексту мусіли dokonатися в часі від упадку Наполеона до польського повстання 1831 р. Певне, що тодішні поляки уяв-

¹⁾ Ганчариха.

ляли собі воскресення Польщі в близькому часі. А що тоді Франція була побита, то просто робили би себе смішними, якщо б орієнтувалися на Францію. **Характеристичне, що одна й друга редакція уникають Франції**, хоч по імені згадують турків, Англію, римського короля, німців і москалів. Але відки така незгідність, що список Собанських каже, що великий володар з хоробрим народом побе **німців**, а список „Патріота“, що він побе **росіян?** Найбільше фалшива риса в передсказаннях 7 і 8 та, що таку велику роллю приписується Туреччині в майбутньому визволенні Польщі, а про Францію ні згадки нема.

Все проясниться нам за одним махом, коли звернемо увагу на **дисгармонію**, яка є між редакцією перших 6-ох передсказань і між редакцією дальших точок. У перших шістьох точках, крім назви поляків, **принципіально уникаються назви народів і осіб**, а говориться: „чужі жовніри“, „людина мала, хоробра“, „один далекий нарід“, „багатьом королям і князям буде страшний“, „здавить одно королівство“. Це дійсно стиль ясновидючих — вони звичайно не наводять імен, крім імени, що для них є головним мотивом. Ми бачили, що й біблійний Валаам так говорив: „прийдуть кораблі від хитимських берегів“, та нема назви: чиї це будуть кораблі, тільки поетично означений північний захід, відки вони прийдуть.

Отже зовсім сміло можемо заключати, **що й точки від 7 до 10 (11) передсказань Вернигори в оригіналі були зрадаговані авальогічно — без подання назв народів**. Щонайбільше могли бути по імені названі москалі, як найближчі полякам і Вернигорі (тут іде про простірну близькість); а певно по імені були названі Червона Русь, Константинів (місто), Ганчариха, Перепят і Перепятиха, Київ, бо вони тут ви-

ступали з такою функцією, як у пророцтві Валаама „хитимські береги“.

Значить, що не точки 1 до 6 були *ex post* підроблені, але точки 7—10 (11) були *ex post* фальшиво інтерпретовані тими поляками, що переписували собі передсказання Вернигори з первісного оригіналу Суходольського чи вже з дальших, менше чи більше попсованих (ніби „пояснених“) відписів. Як котрий переписувач орієнтувався на будучність, так і **підставляв зиразну назву** на місце оригінального „один нарід“ — „інший нарід“, „три народи“.

Це кидає ясне світло на історичну вартість списку Собанських. Він рішучо не є оригіналом, а міг повстати тільки в часах 1815 до 1831, бо старанно уникає назви Франції.

Як могла виглядати оригінальна редакція точок 7 і 8, цього з опублікованих списків ми не всілі відгадати. Для наукових цілей типлатилось би видати всі ще невидані списки передсказань Вернигори та шукати за дазнішими, більш зближеними до оригіналу.

Одначе всетаки з доволі великою певністю можемо устійнити деякі моменти, що мусіли поміщатися в оригіналі.

* * *

Те, що говориться про Червону Русь (Галичину), вірніше передане в редакції списку Собанських; не йшло тут про зїзди та союзи монархів, тільки про зїзди та союзи поляків (1848 рік). А в 1815—1830 роках поляки не могли передбачити тих „зїздів та союзів“ і ще до того, що вони будуть безуспішні; отже це мусить походити від Вернигори.

Тяжко вирішити, чи в оригіналі була мова про війну Росії з Туреччиною, про що говориться в списку „Патріота“. Для польських аспірацій це не було корисне, щоб Росія побилла Туреччину, тому годі припускати, щоб це мі-

сце поляки підробили. Якщоб воно було автентичне, то воно сповнилось би в рр. 1877—1878, коли Росія добула Шіпку, Плевну і Адриянопіль. Зрештою слова „наче розшалілий кінь“ є в стилі ясновидючих. Але в оригіналі це могло бути зрадаговане без назв і могло означати також похід німців проти Росії в часі світової війни.

В дальшому тексті Вернигора передбачив світову війну і її наслідки. Можемо бути дуже цікаві, як він, з перспективи майбутності польського народу, дав собі раду з її незвичайно поплутаними перипетіями. Німці побили Росію і створили Польщу на території, що її забрали від Росії. До того могли би добре відноситися слова „один великий володар (монарх) з хоробрим народом побідить росіян і тоді польський нарід почне сильніше повставати“ (в редакції „Патріота“). Але німці воювали і проти царської Росії і проти большевиків, пішли саме тим шляхом, що його визначив Вернигора, до Києва і за Київ аж до Кавказу. Німеччина програла світову війну; а поляки, воюючи проти большевиків та українців і собі пішли тим самим шляхом аж до Києва. Не диво, що в обох редакціях передсказань Вернигори на цьому місці плутанина: говориться про похід поляків і то в 7-ій точці, а в 8-ій про похід поляків, турків, англійців і італійців.

В оригіналі мабуть була мова про „два (чи три) народи“, що „підуть через Київ, завалюючи Дніпро московським трупом“... (Це були німці, австрійці і мадяри); і знозу про похід поляків; під „другим московським табором“ мабуть треба розуміти большевиків. І також була мова, що до Польщі пристануть „два чи три) народи“ (Франція, Англія, Італія), і за їх помічу Польща стане самостійною; „у своїх давних границях“ певне має таке значіння, що

Польща відбере свої землі від усіх трьох заборців, хоч і не в цілості (від Росії).

Це місце рішуче мусіло знаходитися в оригіналі, бо інакше поляки не були би зберігали, ані поширювали передсказань Вернигори. Коли собі пригадаємо, що це передсказання через цілих 100 років (від упадку Наполеона до кінця світової війни) виглядало як наглядний абсурд, то признаємо, що Вернигора мав виїмковий, дуже рідкий дар ясновидючости.

Передсказання від 9-ої до 11-ої точки з списку „Патріота“ цілком певно пофальшовані й то мабуть самим Лелевелем. На вступі до пророцтв Вернигори „Патріот“ м. ін. написав таке: „Може будемо мати щастя боротися за батьківщину й волю і вмирати на наддніпрянських полях, може нам буде потрібна поміч тамошнього народу, може сили нашого оружжя будуть за слабі, тоді вжйймо сили оцього пророцтва“¹⁾. Отже для заохочення українців підробив їм „Патріот“ 9 і 10 точку (той „мало відомий нарід“ це український), а 11 закінчив потішаючим і дешевим „viv at“ — „щастя буде тривати багато літ“, перекручуючи оригінальний висказ Вернигори на агітаційне оружжя. За автентичну можна прийняти 10 точку зі списку Собанських. Вона тотожня з останньою точкою в списку В. Вислоцького, як про це свідчить кс. Ізопольський. На цю 10 точку редакція „І. К. Ц.“ подала таке пояснення:

„В дальшій перспективі часу Вернигора бачить Польщу в її давних границях. При кінці передсказує якусь релігійну реформу й політичні зміни. Має також візію золотого віку, що має тривати 30 років, а врешті маячить перед ним щось таке страшне, про що йому на-

1) Цит. Т. Коструба, тамже, стор. 39.

вільно. Що це? Можна здогадуватися тільки з деякою правдоподібністю, що йшло йому, як здається, про страшний суд“.

На таке пояснення рішуче не можна згодитися. Не можна уявити собі, щоб Вернигора міг бачити у своїй візії страшний суд, бо це скрита тайна для всіх духів. Св. письмо каже: „Про день той або про годину ніхто не знає, ані ангели, що на небі, ані Син, тільки Отець“ (Марк. 13, 32; Мат. 24, 36). І взагалі годі прийняти те пересунення 10-тої точки з передсказань Вернигори на якісь дальші часи, як це хоче редакція „І. К. Ц.“. Ці передсказання цілком певно відносяться до наших часів, себто до часів, що мали чи ще мають настати як наслідки світової війни.

Наше пояснення таке: Вернигора певне не мав поняття про атеїстів і нічого не міг знати про кіно. Уявм собі, що він у своїй візії бачив церкви, що їх большевики замінили в безбожницькі музеї чи клуби, або в кіно, а в них людей з накритою головою, що приглядаються кіновим фільмам. Як він це мав назвати — схарактеризувати? Міг бачити церкви, що їх динамітом висаджують, церковні ікони палять; міг бачити позамикані церкви навіть у Мексику та нарід, що потайки сходиться на богослуження. Як це все мав він схарактеризувати?

„У знатній частині світу набоженства приймуть іншу форму“ — віра зміниться. Це вже в наших часах сповнилося й сповнюється. А ще не знаємо, що нам принесе завтрішний день. Ітлерівці хочуть оснувати нову поганську релігію й „церкву“...

Якжеж розуміти передостаннє передсказання: „Щасливости буде 30 років“? Ясно, що воно вяжеться з попередніми передсказаннями — з тим новим устроєм світу, що настав по світовій війні. Нема тут мови про якийсь „30-

лотий вік“. „Щасливість“ тут має значіння „потіхи“, „радості“. Отже передостаннє передсказання можна тільки так розуміти: **Потіхи, радості з нового порядку світу буде 30 років.**

Останнє передсказання темне, та через позицію до попереднього воно може означати тільки якесь жахливе загальне нещастя. Воно аналогічне до слів Валаама: „Ах, хто ж буде живий, коли це вчинить Бог?“ Саме на тому одному місці список старости Суходольського задержав вірний стиль великого ясновидця Вернигори: „Далі що наступить, нічого мені не вільно говорити, щоб Дніпро з берегів не виступив“. Яка динаміка поетичного вислову! Ці слова означають якийсь жахливий переворот у світі, ще особливо торкатиметься народів, близьких Вернигорі і старості Суходольському, як інтересованому (аналогічно передсказував Валаам про ті народи, що були близькі йому й Валакові).

Чи це темне передсказання має дані, що воно може сповнитися? На жаль, усі позначки свідчать, що Європа зближається до якоїсь жахливої катастрофи; а большевицький „огонь“ ще Бог знає, чим скінчиться.

* * *

М. Чайковський написав, що Вернигора помер у Пархомівці, сільці на Україні 1769 або 1770 року²⁾. А Гощинський написав, що Вернигора „між іншим пророкував, що з його могили не залишиться сліду, що мало справдитися, бо як поховано його при березі одної ріки, прийшла повінь і змела цілком його могилу“³⁾. „Патріот“ звідомляє про це ще докладніше (хоч він мало заслугує на довіря): „Всі

²⁾ Цит. Т. Коструба, тамже, стор. 36.

³⁾ Тамже, стор. 38.

земляки його (Вернигори) знали, що він прорік, що його порох (тлінні останки) розсипляться по всьому світі й тому старанно берегли гробу того пророка. Але під цвинтарем плила річка; вона перед кількома роками так прибула, що пірвала й рознесла цілий цвинтар⁴⁾.

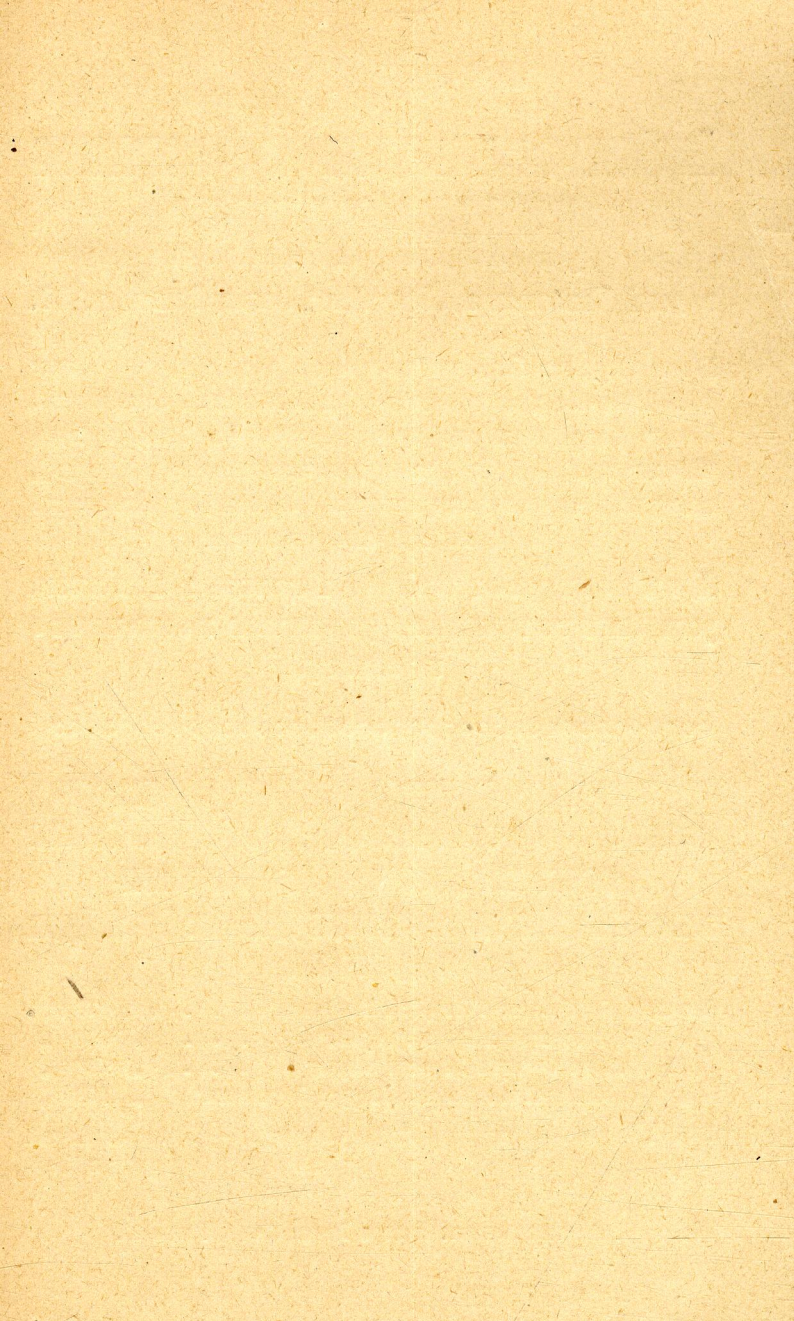
Кс. Ізопольський в 1828 і 1829 рр. розпитував кількох старих селян на Україні, чи не памятають Вернигори, і один йому дав відповідь, що Вернигора спершу називався „Симком“ і Мазепенком, а Вернигорою прозвали його для сміху тоді ще, як він був простим козаком корсунського куреня; другий і третій дали відповідь, що Вернигора спершу називався Бондарем Орличенком і жив хутором на корсунських степах⁵⁾.

Це все без усякого значіння. „Вернигорою“ (тому, що це може бути *nomen — omen*) могли прозивати різних людей — особливо з козаків. А Мойсей Вернигора за свого життя по польській стороні (в корсунському старостві) певно був такою особою, якої імя могло знати багато людей, одначе його самого рідко хто міг бачити. Він теж укривався перед гайдамаками тай взагалі сільські віщуни чи ворожбити це люди, що зправила держаться від усього здалека, укриваються. А якщо це правда, що Мойсей Вернигора помер 1769 або 1770 року, то він по польській стороні жив тільки два-три роки, бо до Польщі втік 1767 р.

Однак можливо, що Мойсей Вернигора з дому називався якомсь інакше, а Вернигорою його прозвали, може спершу й жаргом, за його ясновидючість. Та не назва важна, а те, що Мойсей Вернигора був ясновидцем, яким рідко котрий нарід може похвалитися.

4) Тамже, стор. 39.

5) Тамже, стор. 45—46.

Українська артистично-галянтерійна переплетня ДМИТРА ХОМЯКА

в домі Товариства „Просвіта“, Львів, Ринок ч. 10.

В и к о н у є : брошуровання накладів, переплет бібліотечних книжок, (спеціальність альбоми), книг бюрових та церковних, (спеціальність Євангелія — нові та відновлювання старих), метрики парохіяльні та всі роботи, які входять в обсяг переплетництва.

Ціни конкуренційні. — Церковним братствам, установам та накладцям уділюється можливого кредиту.

БІБЛІОТЕКА ЛІТЕРАТУРНИХ ПЕРЛИН

ОСОБЛИВО ДЛЯ ЧИТАЛЕНЬ І ШКІЛ

з поясненнями та вступним словом знаних українців: Д-ра В. Шурата та Д-ра І. Брика.

Випуск I. Ів. Левицький-Нечуй: „Запорожці“ . . .	ціна 0.70 зол.
„ II. Пантелеймон Куліш: „Орися“	„ 0.50 „
„ III. Іван Фванко: „Панські жарти“	„ 2.00 „
„ IV. Пантелеймон Куліш: „Маруся Богуславка“	„ 1.50 „

Бібліотеки одержують 25% опусту. — Замовляючий 4 примірники одної з повищих книжок одержує 5-ий примірник даром.

Замовлення слати: Дмитро Хомяк, Львів, Ринок 10.

[Handwritten signature]

352737

Sp. 20v. / 1986

РЛ 2906у

о. Д-р Г. КОСТЕЛЬНИК

МОЙСЕЙ
ВЕРНИГОРА

